

Pasztorális irányváltás és megtérő lelkipásztorkodás Ferenc pápa tanításában

Ft. Bakó László
teológus, Temesvári Egyházmegye

Bevezető

Jelen tanulmányban Ferenc pápa *Evangelii gaudium* kezdetű tíz évvel ezelőtt bemutatott apostoli buzdítását (*exhortatio apostolica postsynodalis*) vesszük alapul, azzal a célkitűzéssel, hogy olyan hangsúlyokat találjunk benne, illetve Ferenc pápa tanításában, melyek bizonyos pasztorális irányváltásra és a ma sokat hangoztatott megtérő lelkipásztorkodásra utalnak.

Habár sokan foglalkoztak már az *Evangelii gaudium* című apostoli buzdítással,¹ egy saját interpretációt ismertetnénk az *Evangelii gaudiummal* kapcsolatban. Ezt a dokumentumot 2013 novemberében mutatták be, és ahogy reagálni szoktunk, valahogy úgy, azzal a nagy lelkesedéssel vágjunk bele a közepébe. Általában egy-egy ilyen dokumentumtól várjuk a megoldást. Érdekes tíz év után úgy ránézni egy-egy pápai dokumentumra, hogy arra a kérdésre keressük a választ, *mi valósult meg belőle konkrétan az én saját közösségemben*, legyen az plébánia, egyházmegye, vagy bármilyen más közösség. Talán jót tesz, ha ezeket a dokumentumokat egy kicsit nyugodtabban kezeljük, valahogy úgy, mint egy hosszú folyamat egy részét.

1. A pasztorális irányváltás és a megtérő lelkipásztorkodás jelzői, illetve következményei Ferenc pápa tanításában

2023-ban nemcsak az *Evangelii gaudium* tíz évére tekinthetünk vissza, hanem Ferenc pápa pápaságának 10 évére is. Ez jó alkalom arra, hogy ebben a tanulmányban, egy kicsit elvonatkoztatva az *Evangelii gaudiumtól*, általánosabban is keressük a jelzőket és következményeket Ferenc pápa tanításában.

Ebben a tanulmányban öt olyan jelző alapján fogjuk Ferenc pápa tanítását bemutatni, melyek felismerhetőek, sőt valóban fémjelzik az ő tanítását. A jelzőket következményeknek nevezzük, már csak azért is mert Ferenc pápa is így tekint – talán tudat alatt – rájuk.

„Tudatában vagyok annak, hogy az írott dokumentumok ma már nem ugyanazt az érdeklődést keltik, mint korábban, és gyorsan feledésbe merülnek. Ennek ellenére hangsúlyozom, hogy amit itt kifejezésre szeretnék juttatni, annak programszerű jelentősége van, és fontos következményei vannak.”²

Ha valóban léteznek ilyen fontos következmények, akkor mindenképp érdemes őket megvizsgálni, de nem csak általánosságban, hanem konkrétan értelmezve a mi realitásunkra. Az *Evangelii gaudium* megtérő lelkipásztorkodással foglalkozó kilenc pontja nagyon világosan a plébániák struktúráinak megújulására gondol.³ Ez nagyon fontos gondolat, és nem csak ebben a tanulmányban, hiszen a plébánia az a legfontosabb bázisközösség az egyházban, ahonnan minden indul, igazi részegyház a javából, vagy inkább részegyház a részegyházban.

„Olyan missziós választásról álmodom, amely képes átformálni mindent, hogy a szokások, stílusok, időbeosztások, nyelvezetek és minden egyházi struktúra inkább a mai

¹ Vö. Kasper; Péres-Soba, Kampowski; Dodaro; Schockenhoff; Vesco.

² EG 25.

³ Orth.

világ evangelizálására alkalmas csatornává váljon, mintsem az önfenntartás eszköze legyen. A *struktúrák megújítását*, melyet a lelkipásztori megtérés követel, csak ilyen értelemben lehet venni: úgy kell eljárni, hogy ezek a struktúrák mindinkább missziós jellegűvé váljanak. Így a rendszeres lelkipásztorkodás minden szinten kifelé terjedőbb és nyitottabb legyen, a lelkipásztorkodás aktív szereplői pedig legyenek a »kilépés« szüntelen állapotában.”⁴ [...] „A *plébánia nem elavult struktúra*; éppen azért, mert nagy a formálhatósága, nagyon különböző alakokat ölthet, amelyekhez a pástor és a közösség tanulékonyására és missziós kreativitására van szükség. Kétségtelen, hogy nem az egyetlen evangelizáló intézmény, mégis, ha képes megújulni és állandóan alkalmazkodni, továbbra is »maga az Egyház, vagy maga a fiai és lányai között élő Egyház«.”⁵

Ezt az öt következtetést tehát nem csak általánosságban, elméleti síkon értelmezzük, hanem az egyházmegyes (és nem csak) plébániai struktúrákra rákérdezve. Mennyire látható, mennyire tapasztalható a plébániákon az öt következmény, az öt jelző?

1.1 Frissesség

Ferenc pápa tanításában szó szerint kézzel fogható, érezhető, tapintható a frissesség. Ezt nem lehet elvitatni Ferenc pápa tanításából és személyiségéből – és mindegy, ahogy egyházi körökben szokták mondani, hogy valaki „Ferenc pápa-párti” vagy pedig a konzervatív vonalat tartja helyesebbnek – bármi is legyen az. Friss, még jóval fiatalabb papoknak is szinte kényelmetlen, hogy mennyire friss a mondanivalója, a tanítása. Nincs benne naftalinreneszánsz, de mégis konzervatív, megvan benne minden, amitől katolikusnak tarthatjuk, minden, ami konzerválja a hitet.

Ha hasonlattal kéne élnünk, Ferenc pápa tanítása olyan, bármelyik dokumentumáról is legyen szó, mint egy erős olasz kávé – vagy a magyarabb érzelműeknek –, mint egy finom erős pálinka. És újra aláhúzzuk, „pártállástól” függetlenül, nem altat, hanem kinyitja a szemet, frissen tart.⁶ Emlekezzenek csak az új pápa első szavaira:

„Testvéreim, jó estét! Tudjátok, hogy a konklávé kötelessége, hogy püspököt adjon Rómának. Úgy tűnik, a bíboros testvéreim a világ másik végére mentek el érte, de itt vagyunk. Köszönöm a fogadtatást. A római egyházmegyei közösségnek megvan a püspöke: köszönöm!”⁷

Mi a frissességgel úgy vagyunk, hogy szeretnénk megtanulni, de úgy, hogy öt, tíz, húsz évig is működjön a friss struktúra. Számtalan példát találhatunk a saját közösségeinkben, ahol azt látjuk, hogy a tartós, avagy „mirelit” frissesség a cél. Csak az a baj, hogy ilyen nincs. Ferenc pápa gyönyörűen ki is fejezi ezt, amikor az *állandó misszió* állapotáról beszél az *Evangelii gaudium*-ban.⁸ Ezt az állandó misszió állapotát lehet a II. Vatikáni Zsinat nyelvezetével „szüntelen megújulásnak”⁹ is nevezni, de az biztos, hogy olyan dolog, amit nem lehet lezárni, ami nem tanulható meg végérvényesen, hanem nap mint nap újramegzendődő, újratanulandó.

1.2 Összintesség

Erről a következményről egy kicsit személyesebben fogalmaznék. Az jut leginkább eszembe, amikor a 2010-es évek elején a római *Collegium Germanicum et Hungaricum* újságos és társalgó

⁴ EG 27.

⁵ EG 28.

⁶ Ebben a dokumentumban (*Evangelii gaudium*) is rengeteg olyan passzus van, ami meglep, megélelénkít. Vö. Orth.

⁷ Az új pápa első szavai a hívekhez (2013. március 13).

⁸ Vö. Aparecidai dokumentum 201.

⁹ „Az Egyház minden megújulása lényege szerint a hivatásához való fokozódó hűségben áll. [...] A zarándokúton lévő Egyházat Krisztus erre a szüntelen megújulásra hívja, melyre az Egyháznak mint emberi és földi intézménynek állandóan szüksége van.” (*Unitatis redintegratio* 6).

termében nem tudtam elhinni, hogy azok a bizonyos cikkek azokról a bizonyos papokról igazak lehetnek. Én akkor tényleg azt gondoltam – talán naivan-őszintén –, hogy ez nem lehet igaz, és még ha igaz is, ne kürtöljük ennyire hangosan világgá. Talán kevesen tudtunk volna ennyire őszinték lenni ezzel kapcsolatban.¹⁰

Aki dolgozott bármelyik püspöki bíróságon, bármilyen rövid ideig is, annak tudnia kell, hogy az egyik legelengedhetetlenebb lelkipásztori jelzője és ismertetőjele a Katolikus Egyháznak az őszinteség kell legyen. Egyszerűen nem engedhetjük meg magunknak, hogy mellébeszéljünk. Ferenc pápa egész tanítása érthető az őszinteség égisze alatt.¹¹ Gondoljanak csak Ferenc pápa fiataloknak mondott beszédére itt, Magyarországon:

„Hadd mondjak nektek valamit: tudjátok, milyen veszély fenyeget ma bennünket? Hogy látszatember, hamis ember legyünk. Kérlek benneteket, sose legyetek hami-sak, mindig igaz emberek legyetek, a magatok igazságával!”¹²

Nagyon tanulságos, hogy a pápa magára is meri ezt értelmezni, nem csak elvontan a nagy Egyházra, a távoli püspökökre, hanem egészen világosan:

„Mivel arra kaptam meghívást, hogy meg is éljem azt, amit másoktól kérek, a pápaság megtérésére is gondolnom kell. Róma püspökeként rám vár a feladat, hogy nyitott maradjak minden – szolgálatom végzésére irányuló – javaslatra, amely által hűségesebbé lesz ahhoz az értelemhez, melyet Jézus Krisztus akart adni e szolgálatnak, valamint az evangelizáció aktuális szükségleteihez.”¹³

A túlzott centralizációról beszél a Szentatya és nem őszintétlenül. Bátran lehet a saját struktúráinkat is mérlegre tenni és hasonló őszinte stílusban beszélni róla. Mi is fontolóra vehetjük, hogy mennyire maradtunk hűségesek ahhoz az értelemhez, melyet Jézus Krisztus akart adni a szolgálatunknak.

1.3 Öröm – Könnyedség

Erről a jelzőről, illetve következményről gyakran írnak az *Evangelii gaudium*-ról szóló tanulmányokban, ezért röviden térünk csak ki rá a megtérő lelkipásztorkodást szem előtt tartva. Úgy használjuk ebben a tanulmányban az öröm fogalmát, hogy valamelyest engedjük átcsúszni a könnyedség fogalmába. Ha egy körkérdést intéznénk a közösségeinkhez, hogy mit jelent a Katolikus Egyházhoz való tartozás, szinte biztosak lehetünk benne, a többség úgy válaszolna, hogy közben valami betartandó törvényekről beszélne. „*Katolikusnak lenni azt jelenti, hogy házasság előtt nem... Katolikusnak lenni azt jelenti, hogy a papok nem... Katolikusnak lenni azt jelent, hogy rendszeresen kell... évente egyszer kell...*”

Valamiért odajutottunk – tisztelettel a kivételeknek –, hogy az egyházhoz való tartozásunkat a „nem szabad” és a „muszáj tenni” imperatívuszaiban látjuk megvalósulni a leginkább.

Ferenc pápa tanításában az egyházhoz való tartozás sokkal könnyedebb. Nem érezhető benne olyan sok tiltás, olyan sok kategorikus nem. A „mit nem szabad” világos, de zsúfolt rendszerét sokkal könnyebb, könnyedebb, örömtelibb tartalmak előzik meg Ferenc pápa tanításában. *A szegények egyháza, ragaszkodás Isten irgalmához,¹⁴ ne féljete, kilépni önmagunkból, a lét peremvidékei*

¹⁰ Vö. Petrá.

¹¹ „Az igazság és a szeretet nyelvét mindenki megérti! Ha szíved igazságával, ha őszintén, szeretettel közeledsz másokhoz, mindenki megérti! Ha nem is tudsz beszélni, egy simogatással megérteted magad, ha az őszinte és szeretetből fakad!” (Ferenc pápa, Általános kihallgatás katekézise 2019. június 19.).

¹² Ferenc pápa beszéde a fiatalokhoz a Papp László Sportaréában 2023. április 29. szombat délután. Magyar Katolikus Püspöki Konferencia 18–23.

¹³ EG 32.

¹⁴ Vö. Hajduk.

mind olyan témák,¹⁵ amik Ferenc pápa tanításában központi helyet foglalnak el és talán vonzóbbak is, mint a sok „nem”.

Ne felejtjük el, hogy évtizedeken keresztül úgy készítettük fel a bér málkozókat a bér málás szentségére, amely által ugye a bér málkozó felnőtté érik a hitben, hogy katekizmusból erőltettük az „adok–kapok”, „kérdések–felelek”, „szabad–nem szabad” dichotómiákat. Talán jobb és hasznosabb lehet a jövőben, ha egy kicsit könnyedebb tartalmak is hangsúlyt kapnak.

1.4 Emberközpontúság

A „*salus populi suprema lex*” egy régi római jogi maxima, ami a kánonjog alapértelmező kulcsává vált, de Loyolai Szent Ignác is beszél róla, úgy, mint a lelkek javáról.¹⁶ Ferenc pápa is ebbe a sorba állt be, még hozzá tökéletesen. Ha a megtérő lelkipásztorkodás alapjelzőjét (tehát a legfontosabbat) keresnénk, akkor talán ez lenne az. Olyan dimenzióban beszél az emberről Ferenc pápa, ami a szó legpozitívabb értelmében emberközpontú, tehát úgy emberközpontú, hogy közben Istenre mutat.

A következőket mondta 2014-ben az Európai Parlamentben:

„Kedves európai parlamenti képviselők! Elérkezett az óra, hogy közösen építsünk egy olyan Európát, amelynek középpontjában nem a gazdasági élet, hanem a személy, az elidegeníthetetlen értékek szakralitása áll”.¹⁷

Gondoljanak az *Amoris laetitia*ra, éppen a sokat kritizált 329-es lábjegyzet, a 351-es lábjegyzet, a 303-as pont mind arról tanúskodnak, hogy Ferenc pápa számára központi helyen áll az ember. Ha belegondolunk, ez egy nagyon helyénvaló gondolat, hisz a lelkipásztorkodás nem a pásztorért van, hanem a nyájért, a pásztor csak eszköz.¹⁸

Szintén az *Amoris laetitia*nál maradván, a fokozatosság törvénye, a lelkek előrehaladása, a kísérés és a megkülönböztetés¹⁹ (amitől talán a leginkább félünk), mind-mind arra utalnak, hogy Ferenc pápa tanításában az emberre egyenként és egyenként tekintünk, ahol az első és legfontosabb kérdés az Istennel való személyes kapcsolat, melyből szorosan következik a közösségi kapcsolat.

Aki fiatalokkal dolgozik (kamasz és egyetemista korosztály), az tudja, hogy náluk manapság mással kár is próbálkoznia.

1.5 Realitás – valóságlátás

Talán a legnehezebben megvalósítható következmény a valóságérzet megtartása. Ha a Római Kúria reformjára gondolunk (amit persze sok kritika ért), és arra, ahogy Ferenc pápa a saját szolgálatát értelmezi (például a különböző pápai címek használata),²⁰ azt látjuk, hogy nem fél találkozni a realitással, ha kell újra értelmezni a korábbi realitásokat és megtalálni a mai valóságot.

Ferenc pápa tanításában világosan látható egy állandó nyitottság a misszió szükségességére. Ez számára egy világos realitás:

„A missziós szempontból megfogalmazott lelkipásztorkodás megköveteli a kényelmes, »mindig így csináltuk« lelkipásztori elv feladását. Felszólítok mindenkit, hogy legyen bátor és kreatív a saját közössége célkitűzései, struktúrái, stílusa és evangelizáló módszere újragondolásának feladatában. Célok kitűzése az elérésükhöz szükséges eszközök megfelelő közösségi keresése nélkül merő képzelgés szintjére van ítélve.”²¹

¹⁵ Vö. Katakomba-paktum, 1965. november 16.

¹⁶ Loyolai III, 16.

¹⁷ Ferenc pápa, *Ad Europaeum*.

¹⁸ Vö. Massaro; Mattheeuws.

¹⁹ Vö. Christiansen; Dodaro.

²⁰ Vö. az *Annuario Pontificio* utóbbi 10 kiadása.

²¹ EG 33.

Érdekes valóság lehetne, ha a misszióknak tudnánk alárendelni a saját struktúráinkat: az egyház-megyéket, a plébániákat, a szemináriumokat. A provinciális „csak nálam legyen minden rendben” helyett univerzálisabban, missziósabban merni gondolkodni nagy előrelépés lehet a valóság felismerésében.

A néhány napja megjelent *motu proprio*-jában, az *Ad theologiam promovendam*-ban, mellyel a Pápai Teológiai Akadémia statútumát fogadja el, azt kéri Ferenc pápa, hogy:

„A teológia előmozdítása a jövőben nem korlátozódhat a múlt formuláinak és sémáinak absztrakt újratárgyalására. A jelen próféta értelmezésére és a jövő új útvonalaiknak kijelölésére hivatott teológiának a Kinyilatkoztatás fényében szembe kell néznie a mélyreható kulturális átalakulásokkal, annak tudatában, hogy: »Amit most élünk, az nem egyszerűen a változás kora, hanem a korszakváltás időszaka.«”²²

Konklúzió: állandó irányváltás, állandó megtérés?

Egy képpel zárjuk be ezt a tanulmányt. Ha össze kéne hasonlítaniunk a Római Katolikus Egyházat az új kisebb egyházi közösségekkel, akkor azt mondanám, hogy ezek a kisebb egyházak olyanok, mint egy kis személyautó, mely gyorsan mozog, de kevés személyt és mennyiségben mérve kevés értéket tud magával vinni. Mi egy emeletes londoni busz lennénk a kis személyautóhoz képest, mely nagyon sok embert és értéket szállít, de a manőverek a szűkebb utcákban lassabban kivitelezhetők.

Ferenc pápa tanításának következményei előremutatóak, autentikusak és megvalósíthatóak a lelkipásztori teológiában és a mindennapokban is, viszont ne várjunk el tőlük gyors manővereket és ne is próbáljuk 120-szal bevenni a hajtűkanyart, mert megsínylik az utasok, és talán még a busz is. A *frissesség*, az *őszinteség*, a *könnyedség*, az *emberközpontúság* és a *valóságlátás* viszont igen hasznos útjelzői Ferenc pápa tanításának, melyek nem tanulhatóak meg végérvényesen, hanem nap mint nap újrakezdendő, újratanulandó feladatot jelentenek mindannyiunk számára.

Irodalomjegyzék

Christiansen, D. (2016). In *Pope Francis' pastoral theology, people come first*. America.

<https://www.americamagazine.org/issue/pastor-his-people>

Dodaro, R. (Ed.). (2014). *Permanere nella verità di Cristo. Matrimonio e comunione nella Chiesa cattolica*. Cantagalli.

Ferenc pápa. (2014). Ad Europaeum Publicum Consilium. *Acta Apostolicae Sedis*, 106(12), 995–1004.

Ferenc pápa. (2014). *Evangelii gaudium*. Szent István Társulat.

Ferenc pápa. (2019). Ad Curiam Romanam dum omina Natalicia significantur. *Acta Apostolicae Sedis*, 112(1), 41–51.

<https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-beszede-kuria-vezetoinnek-testverek-mar-nem-keresztény-tarsadalomban-elunk>

Ferenc pápa. (2019). Általános kihallgatás katekézise (2019. június 19.).

https://www.vatican.va/content/francesco/it/audiences/2019/documents/papa-francesco_20190619_udienza-generale.html, magyarul: <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-az-igazsag-az-oszinteseg-es-szeretet-nyelvet-mindenki-megerti>

Ferenc pápa. (2023). *Ad theologiam promovendam*.

<https://www.vatican.va/content/francesco/en/events/event.dir.html/content/vaticanevents/en/2023/11/1/ad-theologiam-promovendam.html>

Hajduk, R. (2021). Pope Francis' Renewal of Pastoral Care in the Logic of Mercy. *Studia Warمیńskie*, 58, 301–318.

<https://doi.org/10.31648/sw.6378>

II. Vatikáni Zsinat. (1975). Unitatis reintegratio. In J. Cserháti, Á. Fábíán (Eds.). *A II. Vatikáni Zsinat tanítása*. (391–403) Szent István Társulat.

Kasper, W. (2014). *Il vangelo della famiglia*. Queriniana.

Loyolai, I. (2019). *Lelkigyakorlatok*. Jezsuita Kiadó.

Magyar Katolikus Püspöki Konferencia. (2023). *Őszentsége Ferenc pápa magyarországi apostoli látogatásán elmondott beszédei*. Magyar Kurír.

²² Ferenc pápa, *Ad theologiam promovendam* I; vö. Ferenc pápa, *Ad Curiam Romanam* V–VI.

- Massaro, T. (2018). *Mercy in Action. The Social Teachings of Pope Francis*. Rowman & Littlefield.
- Mattheeuws, A. (2017). Le discernement pastoral après Amoris laetitia: manifester le kairos. *Nouvelle revue théologique*, 139(4), 587–604. <https://doi.org/10.3917/nrt.394.0587>
- Orth, S. (2017). Papst Franziskus am Scheideweg. *Herder Korrespondenz*, 71(1), 4–5.
- Péres-Soba, J. J., Kampowski, S. (2014). *Il vangelo della famiglia nel dibattito sinodale. Oltre la proposta del Cardinal Kasper*. Cantagalli.
- Petrà, B. (2016). *Amoris laetitia: accompagnare, discernere e integrare la fragilità. La morale cattolica dopo il capitolo ottavo*. Cittadella.
- Schockenhoff, E. (2014). *La chiesa e i divorziati risposati. Questioni aperte*. Queriniana.
- V Conferencia General Del Episcopado Latinoamericano Y Del Caribe. (2007). *Documento Conclusivo*. Centro de Publicaciones del CELAM.
- Vesco, J.-P. (2015). *Ogni amore vero è indissolubile. Considerazioni in difesa dei divorziati risposati*. Queriniana.